

Iwona Ocetkiewicz

Aktywność zawodowa rodziców a osiągnięcia edukacyjne ich dzieci

---

Problemy Profesjologii nr 2, 157-168

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Iwona Ocetkiewicz

AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA RODZICÓW A OSIĄGNIĘCIA EDUKACYJNE ICH DZIECI

Streszczenie

Artykuł dotyczy analizy związku wybranych cech środowiska rodzinnego takich jak: aktywność zawodowa matki, ojca oraz typ zawodu jaki oni wykonują z liczbą punktów uzyskaną przez ucznia na egzaminie gimnazjalnym (selekcja wewnątrzszkolna). Informacje dotyczące wymienionych cech środowiska rodzinnego uczniów autorka uzyskała za pomocą kwestionariusza ankiety dla rodziców oraz kwestionariusza dla ucznia. Badania przeprowadzono w 13 losowo wybranych gimnazjach Małopolski.

PARENTS' PROFESSIONAL ACTIVITY AND THEIR CHILDREN'S EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS

Abstract

Article concern analysis of a relation between chosen features of the family environment such as the professional activity of both a mother and a father as well as their types of occupations in the context of the number of points achieved by a pupil during lower secondary school examination (within-school selection).

The authoress gathered the information on the features of the pupils' families by means of an inquiry questionnaire for the parents and a questionnaire for the pupils. The research was conducted among 13 randomly chosen lower secondary schools in Malopolska region.

Aktywność zawodowa rodziców a osiągnięcia edukacyjne ich dzieci

W czasach nadal związanych w znacznym stopniu z oddziaływaniem mechanizmów transformacji ustrojowej w naszym kraju, szczególne znaczenie przypisuje się problemom związanym z aktywnością zawodową ludzi.

Nie ulega wątpliwości, że warto poświęcić więcej uwagi temu, jaką funkcję odgrywa aktywność zawodowa rodziców, w związku z osiągnięciami edukacyjnymi ich dzieci. Rozpoznanie tego problemu może okazać się przydatne do uzupełnienia stanu wiedzy między innymi na temat szkoły jako instytucji.

Skutki bezrobocia

Warto przytoczyć w tym miejscu wnioski z badań, przedstawione przez M.J. Szymańskiego¹, na temat niektórych edukacyjnych skutków bezrobocia. Wykazały one, że osiągnięcia szkolne uczniów, których jedno z rodziców lub oboje rodzice to bezrobotni, są wyraźnie niższe od wyników uzyskiwanych przez pozostałych uczniów. Poza tym zróżnicowanie wyników, jak stwierdza M.J. Szymański, uzyskiwanych przez porównywane grupy uczniów pogłębia się w wyższych klasach szkoły podstawowej, w których wyniki dziewcząt i chłopców z rodzin bezrobotnych są szczególnie niekorzystne.

Istotne jest, także jak się okazuje, w relacjach rodzice – dzieci, kto z rodziców nie pracuje. Potwierdzają to badania autorów holenderskich².

Podjęte przez Holendrów badania są pomocne przy omawianiu aspektów związanych z pracą lub bezrobociem i ich negatywnym wpływem na rodzinę. Autorzy stwierdzają, że bezrobocie ojca wiąże się z kłóceniem się o „wyniki w szkole” i „pracą nad swoją przyszłością” – z obojgiem rodziców (gdy matka jest bezrobotna – nie ma takiego związku). Kiedy ojciec jest bezrobotny, rodzice podkreślają potrzebę zdobywania dobrych ocen w szkole i na świadectwie. Holenderscy uczeni stwierdzają, że dojrzewający nastolatek ma wtedy mniejszą motywację, ponieważ dobre stopnie w szkole mogą nie zapewniać pracy.

W nawiązaniu do omawianego problemu, poniżej przedstawiam wyniki badań własnych, uzyskanych na podstawie analizy danych z 13 losowo wybranych gimnazjów Małopolski.

Aktywność zawodowa ojca a egzamin gimnazjalny

Tabela 1 zawiera zestawienie dotyczące zależności aktywności zawodowej ojca oraz wyników uzyskiwanych przez uczniów podczas egzaminu gimnazjalnego.

Tabela 1. Aktywność zawodowa ojca a liczba punktów z egzaminu gimnazjalnego

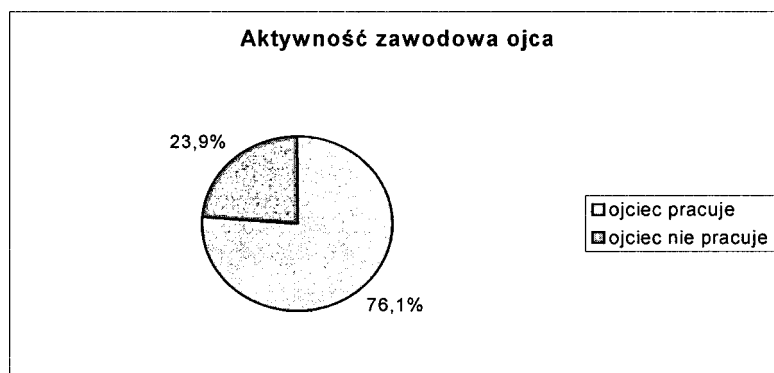
Liczba punktów egzaminu	Aktywność zawodowa ojca				RAZEM	
	ojciec pracuje		ojciec nie pracuje		N	%
	N	%	N	%		
do 50 punktów	115	12,1	63	21,1	178	14,3
51-75 punktów	549	57,7	162	54,4	711	56,9
powyżej 75 punktów	287	30,2	73	24,5	360	28,8
OGÓLEM	951	100,0	298	100,0	1249	100,0

Źródło: badania własne

¹ M.J. Szymański, *Kryzys i zmiana. Studia nad przemianami edukacyjnymi w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2001, s. 167-184.

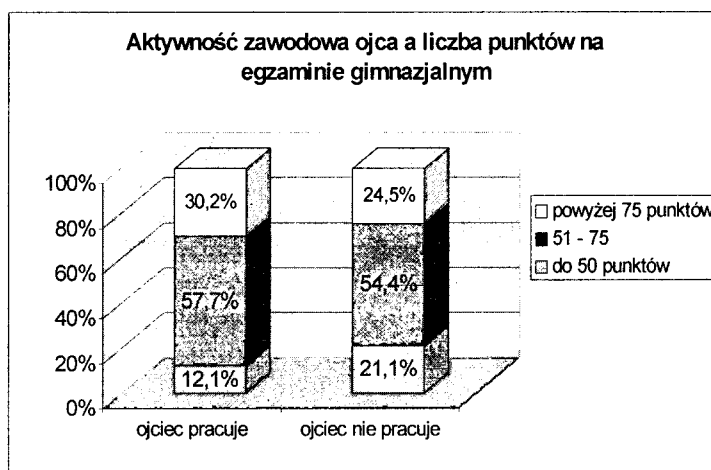
² S.M.J. Hekken, H.J. Schultze, L.de Mey., *Parent's paid work as a source of quarrels and conflicts between adolescents and parents?*, "International Journal of Adolescent Medicine and Health" 1997, Volume 9, No.2, 85-101.

Ponad trzy czwarte ojców badanej grupy uczniów pracuje. Dość dużo, gdyż 23,9% nie pracuje. Strukturę tę przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Aktywność zawodowa ojców badanej grupy uczniów

Wśród dzieci ojców pracujących najlepsze wyniki z egzaminu uzyskało 30,2%, natomiast wyniki najłabsze – 12,1%. W grupie uczniów, których ojcowie nie pracowali, w przedziale do 50 punktów znalazło się aż 21,1%, a wynik powyżej 75 punktów osiągnęło 24,5% dziewcząt i chłopców. Szczegółowe dane przedstawia wykres 2.

Wykres 2. Aktywność zawodowa ojca a liczba punktów na egzaminie gimnazjalnym

Źródło: badania własne

Można zauważyć, że w przypadku, gdy ojciec pracuje, uczniowie częściej uzyskują wyniki najlepsze, a rzadziej – najgorsze. Test *chi* kwadrat wykazał istotność na poziomie 0,001, zatem potwierdził istnienie silnej zależności między aktywnością zawodową ojca ucznia, a wynikami egzaminu gimnazjalnego.

Aktywność zawodowa ojca a część humanistyczna egzaminu gimnazjalnego

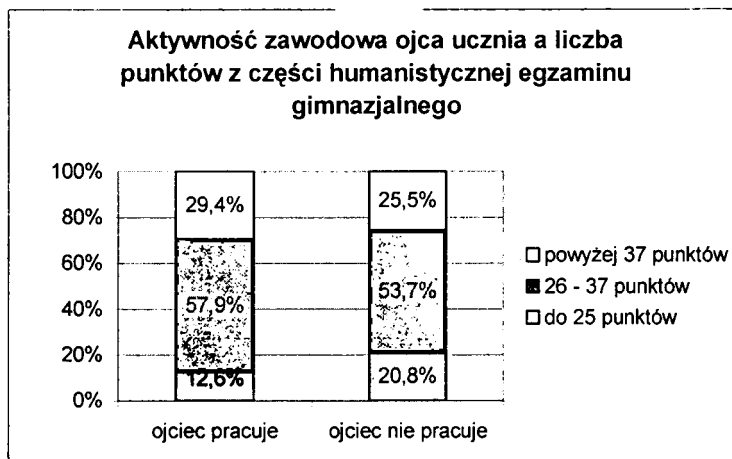
Przebadano również wpływ aktywności zawodowej ojca na wyniki ucznia z poszczególnych części egzaminu. Tabela 2 zawiera dane ukazujące zależność między aktywnością zawodową ojca a liczbą punktów uzyskaną przez ucznia z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego.

Tabela 2. Aktywność zawodowa ojca ucznia a liczba punktów z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego

Liczba punktów z części humanistycznej egzaminu	Aktywność zawodowa ojca				RAZEM	
	ojciec pracuje		ojciec nie pracuje			
	N	%	N	%	N	%
do 25 punktów	120	12,6	62	20,8	182	14,6
26-37 punktów	551	57,9	160	53,7	711	56,9
powyżej 37 punktów	280	29,4	76	25,5	356	28,5
OGÓLEM	951	100,0	298	100,0	1249	100,0

Źródło: badania własne

Najlepsze wyniki z części humanistycznej egzaminu uzyskało prawie 30% grupy uczniów, których ojcowie pracują oraz 25,5% dzieci ojców niepracujących. Wyniki najłabsze, poniżej 25 punktów, uzyskało 12,6% dzieci ojców pracujących i 20,8% uczniów, których ojcowie nie pracują. Zależność tę obrazuje wykres 3.

Wykres 3. Aktywność zawodowa ojca ucznia a liczba punktów z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego

Źródło: badania własne

Test *chi* kwadrat wykazał istotność na poziomie 0,005 i potwierdził istnienie zależności między aktywnością zawodową ojca a liczbą punktów uzyskaną przez ucznia z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego.

Aktywność zawodowa ojca a część matematyczno-przyrodnicza egzaminu gimnazjalnego

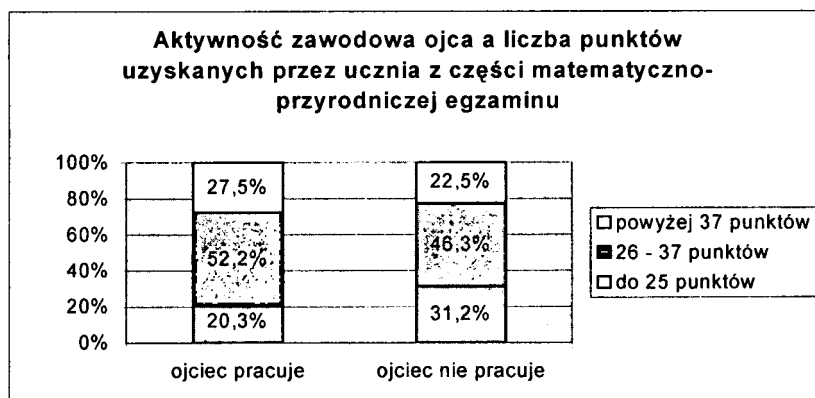
Analizie poddano również wpływ aktywności zawodowej ojca ucznia na wyniki z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu. Szczegółowe dane zawiera tabela 3.

Tabela 3. Aktywność zawodowa ojca ucznia a liczba punktów z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego

Liczba punktów z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu	Aktywność zawodowa ojca				RAZEM	
	ojciec pracuje		ojciec nie pracuje		N	%
	N	%	N	%		
do 25 punktów	193	20,3	93	31,2	286	22,9
26-37 punktów	496	52,2	138	46,3	634	50,8
powyżej 37 punktów	262	27,5	67	22,5	329	26,3
OGÓLEM	951	100,0	298	100,0	1249	100,0

Źródło: badania własne

W grupie uczniów, których ojcowie pracują, 27,5% uzyskało powyżej 37 punktów z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu, a 20,3% – wyniki poniżej 26 punktów. W grupie dzieci ojców niepracujących wyniki najlepsze uzyskało 22,5% zdających, natomiast najniższe – 31,2%. Omówioną zależność prezentuje wykres 4.

Wykres 4. Aktywność zawodowa ojca ucznia a liczba punktów z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Źródło: badania własne

Podobnie jak w przypadku analizowania wyników z całości egzaminu, również i w przypadku części matematyczno-przyrodniczej można zauważyć, że uczniowie, których ojcowie pracują, częściej uzyskują wyniki najlepsze, a rzadziej najniższe, niż dzieci ojców

niepracujących. Test *chi* kwadrat wykazał istotność na poziomie 0,001, a zatem potwierdził istnienie zależności między aktywnością zawodową ojca a liczbą punktów uzyskaną przez ucznia z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Aktywność zawodowa matki a egzamin gimnazjalny

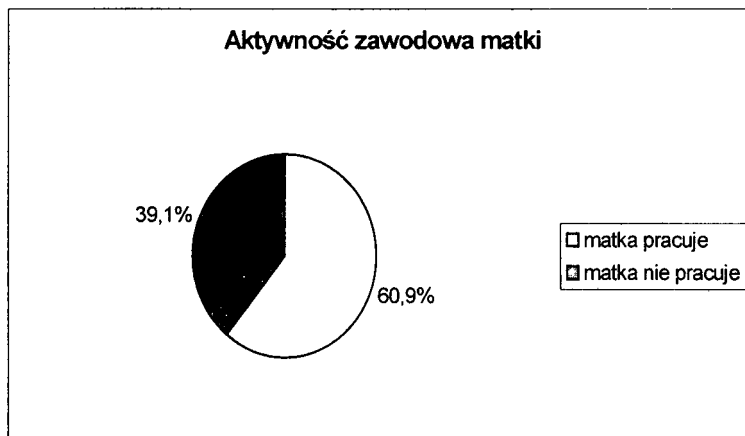
Przeanalizowano również wpływ **aktywności zawodowej matki** na wyniki uzyskiwane przez uczniów podczas egzaminu gimnazjalnego. Szczegółowe dane zawiera tabela 4.

Tabela 4. Aktywność zawodowa matki a liczba punktów uzyskanych przez ucznia z egzaminu gimnazjalnego

Liczba punktów z egzaminu	Aktywność zawodowa matki				RAZEM	
	matka pracuje		matka nie pracuje		N	%
	N	%	N	%		
do 50 punktów	96	12,5	83	16,8	179	14,2
51-75	429	55,9	292	59,2	721	57,2
powyżej 75 punktów	243	31,6	118	23,9	361	28,6
OGÓLEM	768	100,0	493	100,0	1261	100,0

Źródło: badania własne

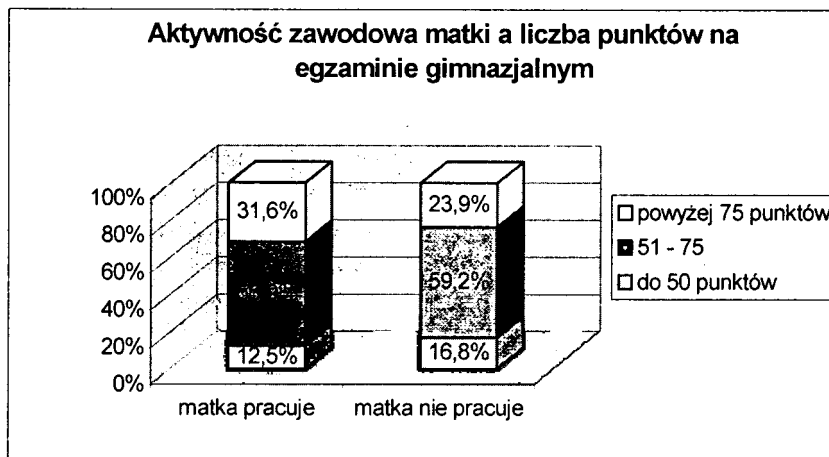
Struktura aktywności zawodowej matek badanej grupy uczniów przedstawia się nieco inaczej niż w przypadku ojców uczniów. Tylko 60% matek uczniów pracuje. Prezentuje to wykres 5. Odsetek uczniów – dzieci matek pracujących i niepracujących – którzy uzyskali największą liczbę punktów z egzaminu – kształtuje się na podobnym poziomie jak w przypadku podziału badanej grupy ze względu na aktywność zawodową ojca. Wśród dzieci matek pracujących odsetek ten wyniósł 31,2%, natomiast w grupie dzieci matek niepracujących – 23,9%.

Wykres 5. Aktywność zawodowa matek badanej grupy uczniów

Źródło: badania własne

Jeżeli chodzi o wyniki najniższe, w sytuacji, gdy matka nie pracowała, 16,8% gimnazjalistów uzyskało z egzaminu mniej niż 50 pkt, wśród dzieci matek pracujących jedynie 12,5%. Uzyskane wyniki prezentuje wykres 6.

Wykres 6. Aktywność zawodowa matki a liczba punktów uzyskanych przez ucznia z egzaminu gimnazjalnego

Źródło: badania własne

Test *chi* kwadrat wykazał istotność na poziomie 0,01 i potwierdził istnienie zależności między aktywnością zawodową matki a liczbą punktów uzyskaną przez ucznia podczas egzaminu gimnazjalnego.

Aktywność zawodowa matki a część humanistyczna egzaminu gimnazjalnego

Przebadano również związek aktywności zawodowej matki z wynikami ucznia z poszczególnych części egzaminu. Tabela 5. zawiera dane ukazujące wpływ aktywności zawodowej matki na liczbę punktów uzyskaną przez ucznia z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego.

Tabela 5. Aktywność zawodowa matki a liczba punktów uzyskanych przez ucznia z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego.

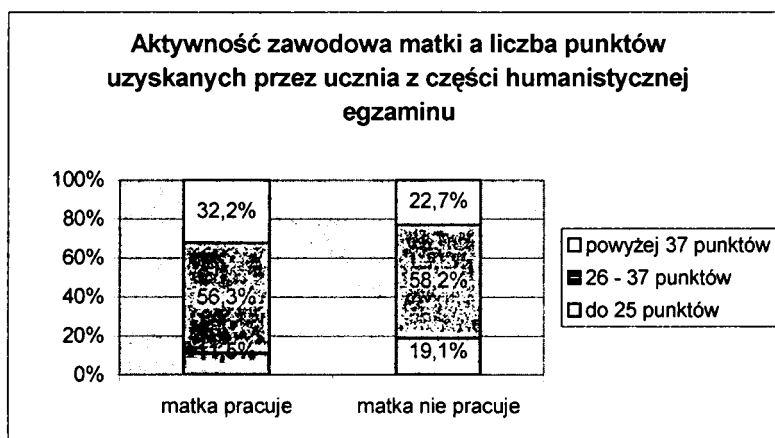
Liczba punktów z części humanistycznej egzaminu	Aktywność zawodowa matki				RAZEM	
	matka pracuje		matka nie pracuje		N	%
	N	%	N	%		
do 25 punktów	88	11,5	94	19,1	182	14,4
26-37 punktów	433	56,3	287	58,2	720	57,1
powyżej 37 punktów	247	32,2	112	22,7	359	28,5
OGÓLEM	768	100,0	493	100,0	1261	100,0

Źródło: badania własne

W grupie uczniów, których matki pracowały, co trzeci zdobył powyżej 37 punktów z części humanistycznej egzaminu. Zaledwie 11,5% uczniów z tej grupy uzyskało wynik poniżej 26 punktów. W sytuacji gdy matki nie pracowały, tylko 22,7% uczniów znalazło się w najwyższym przedziale punktowym, a 19,1% w najniższym.

Uczniowie, których matki pracują, częściej uzyskują najlepsze wyniki z części humanistycznej egzaminu, rzadziej natomiast – wyniki najslabsze. Tendencja ta jest mocniejsza niż w przypadku analizowania wpływu aktywności zawodowej matki na wynik ucznia z całości egzaminu. Wyniki te świadczą, że brak pracy zawodowej matki mógłby wprawdzie wpłynąć korzystnie na osiągnięcia szkolne dziecka, choćby ze względu na to, że jest bardziej dopilnowane w czasie nauki w domu, ale w rzeczywistości tak się nie dzieje. Podobne wyniki w odniesieniu do uczniów szkół podstawowych uzyskał wcześniej Szymański (2001, s. 161-188)³.

Wykres 7. Aktywność zawodowa matki a liczba punktów uzyskanych przez ucznia z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego. Źródło: badania własne

Test *chi* kwadrat wykazał istotność na poziomie 0,001 i potwierdził, że istnieje zależność między aktywnością zawodową matki a liczbą punktów uzyskaną przez ucznia z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego.

³ M.J. Szymański, *op.cit.*, s.161-188.

Aktywność zawodowa matki ucznia a część matematyczno-przyrodnicza egzaminu gimnazjalnego

Tabela 6. Aktywność zawodowa matki a liczba punktów uzyskanych przez ucznia z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego

Liczba punktów z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu	Aktywność zawodowa matki				RAZEM	
	matka pracuje		matka nie pracuje		N	%
	N	%	N	%		
do 25 punktów	166	21,6	129	26,2	295	23,4
26 – 37 punktów	384	50,0	250	50,7	634	50,3
powyżej 37 punktów	218	28,4	114	23,1	332	26,3
OGÓŁEM	768	100,0	493	100,0	1261	100,0

Źródło: badania własne

Test chi kwadrat wykazał, że nie istnieje zależność między aktywnością zawodową matki a wynikiem ucznia z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Typ zawodu ojca a egzamin gimnazjalny

W badanej grupie, przy podziale na grupy według zawodu ojca, odsetek uczniów, którzy uzyskali najłabsze wyniki, waha się w przedziale od 0,0% do 31,1%. Najwyższy jest wśród gimnazjalistów, których ojcowie wykonują następujące typy zawodów:

- operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń – 31,1%,
  - górnicy i robotnicy budowlani – 22,2%,
  - kierowcy i operatorzy pojazdów i maszyn samojezdnych – 19,8%,
  - robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy – 18,5%,
- a najniższy wśród dzieci ojców z następujących grup:

- rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy – 0,0%,
- parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy – 2,5%,
- właściciel firmy – 3,5%,
- specjaliści i nauczyciele – 4,4%.

Odsetek gimnazjalistów, którzy osiągnęli najlepsze wyniki, mieści się w przedziale od 17,8% do 50,0%. Jest zdecydowanie najwyższy wśród uczniów, których ojcowie wykonują następujące typy zawodów:

- specjaliści i nauczyciele – 50,0%,
- właściciel firmy – 42,1%,
- pracownicy biurowi – 37,2%,
- parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy – 35,0%,
- pracownicy usług osobistych i sprzedawcy – 33,8%,

natomiast najniższy wśród dzieci ojców wykonujących poniższe zawody:

- operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń – 17,8%,
- górnicy i robotnicy budowlani – 19,1%,
- kierowcy i operatorzy pojazdów i maszyn samojezdnych – 19,8%.

Test *chi* kwadrat wykazał istotność na poziomie 0,001 i potwierdził istnienie zależności między zawodem ojca a liczbą punktów zdobytą przez ucznia z egzaminu gimnazjalnego.

Typ zawodu matki a egzamin gimnazjalny

Dzieląc badaną grupę według zawodu matki, odsetek uczniów, którzy uzyskali najłabsze wyniki, waha się w przedziale od 0,0% do 33,3%. Najwyższy jest wśród gimnazjalistów, których matki wykonują następujące typy zawodów:

- kierowcy i operatorzy pojazdów i maszyn samojezdnych – 33,3%,
- operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń – 31,3%,
- rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy – 21,1%,

a najniższy wśród dzieci matek z następujących grup:

- służby mundurowe – 0,0% oraz górnicy i robotnicy budowlani – 0,0%,
- specjaliści i nauczyciele – 6,0%,
- pracownicy przy pracach prostych – 6,8%.

Odsetek gimnazjalistów, którzy osiągnęli najlepsze wyniki, mieści się w przedziale od 0,0% do 75,0%. Jest zdecydowanie najwyższy wśród uczniów, których matki pracują w następujących typach zawodów:

- służby mundurowe – 75,0%,
- właściciel firmy – 50,0%,
- specjaliści i nauczyciele – 49,4%,
- technicy i średni personel – 32,3%,
- pracownicy biurowi – 31,4%,

natomiast najniższy wśród dzieci matek wykonujących poniższe zawody:

- kierowcy i operatorzy pojazdów i maszyn samojezdnych – 0,0%,
- robotnicy zawodów precyzyjnych – 0,0%,
- pracownicy przy pracach prostych – 18,2%,
- robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy – 20,6%,
- pracownicy usług osobistych i sprzedawcy – 22,0%.

Test *chi* kwadrat wykazał istotność na poziomie 0,001, co wskazuje na istnienie zależności między zawodem matki a liczbą punktów zdobytą przez ucznia podczas egzaminu gimnazjalnego.

Aktywność zawodowa ojca ma nieco większy wpływ niż aktywność zawodowa matki na badane efekty o znaczeniu selekcyjnym. Liczba punktów na egzaminie gimnazjalnym z części humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej i ogółem podlega silnym wpływom czynnika aktywności zawodowej ojca; w przypadku wpływu czynnika aktywności zawodowej matki badane efekty o znaczeniu selekcyjnym są równie silne, z wyjątkiem związku z liczbą punktów z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu.

Uczniowie, których matki pracują, częściej uzyskują najlepsze wyniki z części humanistycznej egzaminu, rzadziej natomiast wyniki najslabsze. Tendencja ta jest mocniejsza niż w przypadku analizowania wpływu aktywności zawodowej matki na wynik ucznia z całości egzaminu. Wyniki te świadczą, że brak pracy zawodowej matki mógłby wprawdzie wpłynąć korzystnie na osiągnięcia szkolne dziecka, choćby ze względu na to, że jest bardziej dopilnowane w czasie nauki w domu, ale w rzeczywistości tak się nie dzieje.

Zgodnie z ujęciem M.J. Szymańskiego: „Znajomość mechanizmów procesów selekcyjnych w szkolnictwie ma duże znaczenie dla oceny jego stanu, ponieważ wiedza o przebiegu selekcji szkolnej pozwala stwierdzić, w jakim stopniu szkoły wywiązują się z założonych funkcji”⁴.

W artykule zostały zaprezentowane problemy aktywności zawodowej rodziców w powiązaniu z osiągnięciami ich dzieci. Ujęcie to może przybliżyć nieco odpowiedź na pytanie w jakim stopniu nierówności edukacyjne, kształtujące się w trakcie selekcji szkolnej, przy przechodzeniu z gimnazjum do szkoły ponadgimnazjalnej, różnicują dostęp do dalszego wykształcenia. A także jakie znaczenie może mieć w związku z tym położenie społeczne rodziców.

O nowych wymiarach stratyfikacji społecznej, w tym o położeniu społecznym rodziców i innych czynnikach niezależnych od osiągnięć jednostek, a różnicujących dostęp do wykształcenia pisał ostatnio między innymi H. Domański⁵. Kwestie nierówności edukacyjnych w oświacie są także aktualne w publikacji R. Dolaty⁶.

Uogólnienie końcowe

Aktywność zawodowa ojca ma nieco większy wpływ niż aktywność zawodowa matki na badane efekty o znaczeniu selekcyjnym. Liczba punktów ogółem na egzaminie gimnazjalnym podlega silnym wpływom czynnika aktywności zawodowej ojca.

W przypadku wpływu czynnika aktywności zawodowej matki badane efekty o znaczeniu selekcyjnym są równie silne, z wyjątkiem związku z liczbą punktów z części matematyczno-przyrodniczej.

Bibliografia

- Domański H., *Nowe ogniwa nierówności edukacyjnych w Polsce*, „Studia Socjologiczne” 2010, nr 1(196).
Dolata R., *Szkola – segregacje – nierówności*, Wyd. UW, Warszawa 2008.

⁴ M.J. Szymański, *Procesy selekcyjne w szkolnictwie ogólnokształcącym*, PWN, Warszawa 1988, s. 273.

⁵ H. Domański, *Nowe ogniwa nierówności edukacyjnych w Polsce*, „Studia Socjologiczne” 2010, nr 1 (196), s. 8-33.

⁶ R. Dolata, *Szkola – segregacje – nierówności*, Wyd. UW, Warszawa 2008.

Hekken S.M.J. van, Schultze H.-J., Mey L.de, *Parent's paid work as a source of quarrels and conflicts between adolescents and parents?*, "International Journal of Adolescent Medicine and Health", 1997, Volume 9, No.2.

Szymański M.J., *Kryzys i zmiana. Studia nad przemianami edukacyjnymi w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2001.

Szymański M.J., *Procesy selekcyjne w szkolnictwie ogólnokształcącym*, PWN, Warszawa 1988.

Recenzent: Piotr Gawłowicz